מכה של חלל אין מתרפאין מהן מאי בינייהו איכא בינייהו גב היד וגב הרגל (א)דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב [א]גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת (א) אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן [ב]והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי [ג]מן השפה ולפנים בעי רבי (ב)אליעזר ככי ושיני מאי כיון דאקושי נינהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגואי קיימי [ד]כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש (ג)[ה]החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא חושש נמי קרי ליה ת"ש רבי יוחנן (ד)חש בצפדינא אזל לגבה דההיא מטרוניתא עבדה חמשא ומעלי שבתא א"ל למחר מאי אמרה ליה לא צריכת אי צריכנא מאי אמרה אשתבע לי דלא מגלית אישתבע לה לאלהא ישראל לא מגלינא גלייה ליה למחר נפק דרשה בפירקא והא אישתבע לה לאלהא דישראל לא מגלינא אבל לעמיה ישראל מגלינא והאיכא חילול השם [ו]דגלי לה מעיקרא אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים (ה)מאי סימניה רמי מידי בי ככי ומייתי דמא מבי דרי ממאי הוי מקרירי קרירי דחיטי ומחמימי חמימי דשערי ומשיורי כסא דהרסנא מאי עבדא ליה א"ר אחא בריה דרבא מי שאור ושמן זית ומלח (ו)ומר בר רב אשי אמר משחא דאווזא בגדפא דאווזא אמר אביי אנא עבדי כולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא וקלנהו אמרא חדתא ודביק (ז)ביה דדרי עבדי הכי ואיתסאי ורבי יוחנן היכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן [ז]אדם חשוב שאני והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה (ח)ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה פסקיה לשקיה דרבי יוחנן (ט)רופא מומחה הוה דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה שאני רבי אבהו דמוקמי ביה מיני בנפשייהו [1]תמות נפשי עם פלשתים אמר שמואל [ח]האי פדעתא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת מאי אסותא למיפסק דמא תחלי בחלא (ב) לאסוקי גרדא דיבלא וגירדא דאסנא או ניקרא מקילקלתא אמר רב ספרא האי עינבתא פרוונקא דמלאכא דמותא היא מאי אסותא טיגנא בדובשא או כרפסא בטילייא אדהכי והכי ליתי עינבתא בת מינא וניגנדר עילוי חיורתי לחיורתי ואוכמתי לאוכמתי אמר רבא האי סימטא פרוונקא דאשתא היא מאי אסותא למחייה שיתין איתקוטלי וליקרעיה שתי וערב והני מילי דלא חוור רישיה אבל חוור רישיה לית לן בה רבי יעקב חש

בפיקעא

רש"י

של חלל. בחלל גופו: **מאי בינייהו.** היא היא דהא קי"ל בפ"ב דיומא (דף פד.) דלכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת: (ג) **גב היד.** מחללין שבת אע"פ שאינה של חלל ללישנא קמא אין מתרפאין אבל ללישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה למיך ליה לסמא ומעבירו: **שצריכה אומד.** שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות: **מכה של חלל אינה צריכה אומד** לא גרסינן לה: **אישתא צמירתא.** חולי חמה בלע"ז מלווי"ד. צמירתא לשון שריפה וחמימות ודוגמתו בהכונס צאן לדיר (ב"ק דף ס.) דצמרא צמורי: **מן השפה.** שפתיים: **ככי.** זינגיב"ש: **דאקושי.** קשין הן: **לא יגמע.** בשבת דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה משום שחיקת סממנין במסכת שבת (דף נג:): **צפדינא.** חולי השינים ובלע"ז מיסג"א: **מטרוניתא.** עובדת כוכבים היתה: **עבדה.** ליה רפואה חמשא בשבתא ומעלי בשבתא: **בשבתא מאי.** איעביד דלא מצינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה: **דרשה בפירקא.** לימד הרפואה לכל: **חילול השם.** דאיהי סברה אישתבע ועבר אשבועתיה: **דגלי לה מעיקרא.** משעה שגילתה לו אמר לה דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי באלהא דישראל אלא לאלהא דישראל: **אלמא.** מדבעי לאסויי בשבתא כמכה של חלל דמיא ולקמיה פריך כיון דהכי הוא היכי מיתסי מעובד כוכבים והאמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן והכא לא גרס לה עד לקמן: ה"ג אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים: **מאי סימניה.** למידע דהוא צפדינא: **רמי מידי בי ככי ואתי דמא מבי דרי.** כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם: **דרי.** הן שורות השינים: **מקרירי קרירי דחיטי.** מאכל של חיטין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף: **כסא דהרסנא.** דג שטיגנהו בשומן היוצא ממנו עם הקמח: **מאי עבדא ליה.** מטרונא לרבי יוחנן: **משחא דאווזא בגדפא דאווזא.** שמן אווזא המחוי באור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ: **טייעא.** ישמעאל: **קשייתא דזיתי.** גרעינין של זיתים: **דלא מלו תילתא.** שלא הביאו שליש: **וקלנהו אמרא חדתא.** ליבן באור מרא חדשה פוסיי"ר בלע"ז ושרפן עליו: **ודביק בי דרי.** בשורות שינים מבפנים: **אדם חשוב הוה.** ומיסתפי ממלכותא למיקטליה: **לחכוהו לשקיה.** להעביר הסם שהוא חזק. רבי אבהו הוה קרוב למלכות כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) דנפקי אמהתא דבי קיסר ומשרו ליה ומנער למיני בקרלי: **שאני.** ההיא מטרוניתא דר' יוחנן: **דרופא מומחה הוה.** דאמרינן לעיל (דף כז.) אם היה מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה: **פדעתא.** פצע מכת חרב: **למיפסק דמא.** של פדעתא אם יוצא יותר מדאי: **תחלי בחלא.** ישקוהו שחלים בחומץ. תחלי קרישו"ן בלע"ז: **לאסוקי.** להעלות בשר שתחיה המכה: **גרדא דיבלא.** עשב ששמו יבלא כי ההוא דסוטה (דף י.) קמי רפוקא גרידי דיבלי: **גירדא.** שגורד שרשיה ונותן אותה גירדת עם גירדת עץ הסנה ועושה מתבושת: **דאסנא.** סנה: (ד) **ניקרא מקילקלתא.** תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה. מאשפות ירים אביון מתרגמינן מקלקלתא מרים חשוכא (תהלים קיג): **עינבתא.** אבעבוע הדומה לענבה. מלנ"ט בלע"ז: **פרוונקא דמלאכא דמיתותא הוא.** כלומר מסוכן הוא להמית: **טיגנא בדובשא.** עשב הנקרא רוד"א בלע"ז ושוחקים אותו עם הדבש: **כרפסא.** אפי"א בלע"ז: **בטילייא.** יין חזק מאד ומין יין הוא כדאמרינן לקמן (דף ל.) טילא חריפא דמגרי זיקי: **אדהכי.** בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו: **עינבתא בת מינא.** עינבתא מענבי הגפן. בת מינה דוגמתה אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה: **וניגנדר עליה.** יגלגל עליה: **חיורתי לחיורתי.** לאבעבוע לבן ענבה לבנה: **סימטא.** קלו"ג בלע"ז נפח העומד באדם: **פרוונקא דאישתא הוא.** ע"י חולי ששמו חמה הוא בא וסימן הוא לה: **שיתין איתקוטלי.** מכת אצבע צרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בצפורניה: **ואי חיור רישיה.** נתבשל להוציא הלימה היא רפואתו:

בפיקעא

תוספות

מכה של חלל. פ"ה שכנגד חלל הגוף ובירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפנים: **מכה** שע"ג היד. פי' היינו חולי שעלה שם מאליו או שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב אמרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל בסמוך האי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים פדעתא מכת חרב:

איכא בינייהו גב היד. ה"ה דהוה מצי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומד: **ככי.** פ"ה מקום מושב השינים זינגיב"ש וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דבפרק אלו טרפות (חולין דף נט:) גבי חזיא נתור ככי ושיני ואין דרך להיות הזינגיב"ש עשרות וכן בהמוכל (ב"ק דף נב:) שיתין תיכלי מטו לככא דקל חבריה שמע ובסוף המפקיד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תורא דלא ה"ל ככי ושיני למיכל לכך נראה לפרש ככי הם שינים גדולות מישאלי"ש בלע"ז ושיני הם האחרות ט): **תחלי** בחלא. ישקוהו שחלים בחומץ קרשו"ן וי"מ לשום על המכה: **בטילייא.** פ"ה חזק כדאמרינן לקמן (דף ל.) טילא חריפא דמגרי זיקי ומיהו מצינו טילא יין חלש דאמר פרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) גריעא דכולהו טילא חיורא:

סורייני

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ו:

מא ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז [רב אלפס עוד בשבת פרק יד דף מג. ועי"ש וגם ברב אלפס דהכא]:

מב ג ד מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סע"ג:

מג ה מיי' שם פכ"א הלכה כו סמג שם טוש"ע שם סעיף לב:

ו [טוש"ע י"ד סי' רלב סעיף יד בהגה]:

מד ז (מיי' פ"ב מהל' רוצח) סמג עשין מה טוש"ע י"ד סימן קנה סעיף א:

מה ח (מיי' פ"ב מהל' שבת הלכה כ) סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף ז:

◆

רבינו חננאל

מכה של חלל אין מתרפאין מהן וכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת. אמר רב גב היד וגב הרגל כמכה של חלל הן ומחללין עליהן את השבת. וא"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד ואישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמי: מהיכן מכה של חלל מן השפה ולפנים וצפדינא נמי שהיא כאב שינים הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעיים כמכה של חלל דמי. פי' ככי שיני דרי בשר שעל גבי השינים: ר' יוחנן חש בצפדינא אזיל גבי עובדת כוכבים לאיתסויי מינה. והיכי עביד הכי והא איהו דאמר כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן והאי צפדינא מחללין עליה השבת. ופרקינן רבי יוחנן אדם חשוב הוה ומתייראין לעשות לו כלום רע. איני והא ר' אבהו דאדם חשוב הוה ורמא ליה יעקב מינאה סם בשוקיה ואילו לא מיהרו ר' אמי ורבי אסי וליחכו הסם מעל שוקיה הוה פסקיה לשוקיה. ומשנינן אע"ג דרופא מומחה [הוי] ולא מרע נפשיה. משנאה גדולה דשנאי ליה לר' אבהו הני מינאי מפקרי נפשייהו ואמרי תמות נפשי עם פלשתים: ירושלמי מהו מכחול מינהון רבנן אמרי מאן דבעי מסתמי ליסתמי. לוי אמר מאן דבעי לימות ימות רב לא עבד עינא א) בחללא והא אנן חמיין לון טעמין הדא קלוריתא נימר כד היא טבא טעם לה כד לית היא טבא קיימא לה וסמיא אהן אופין סכנה הדא תורייק ר' סימן אמר אסורה רבי יוחנן אמר מותרת כל שהוא מן השפה ולפנים מרפאין אותו בשבת. ר' חנינא בש"ר מעלין עצם של ראש בשבת וכן מעלין בנות אונים בשבת ר' אבהו בש"ר יוחנן (אתי) [אהן] סומקא סכנה א"ר אבין ב) לוקטין לו עוקין בשבת רב אמר חמרא לבר מן עינא שרי לגו מן עינא אסיר שמואל אמר אהן רוק תפל אסור לעין בשבת מינה את יליף לחזותא וכן עורדענא סכנה הדא גומרתא סכנה ונותנין עליה ג) רומץ בשבת ר' יהושע בן לוי הוה ליה קורוס ואורון ליה ר' חנינא ור' יונתן משחוק תחלופין ומיתן גו חמרא עתיקא ומישתי דלא ליסתכן ר' יעקב בש"ר יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים עבודת כוכבים כגון דאמר ליה הבא עלין של עבודת כוכבים וכן כל כיוצא בהן אמר רב הונא ואת אומרת שאין מתרפאין בגילוי עריות דתני הותרה שבת מכללה פי' להתרפות בדבר סכנה ובמכה של חלל כדאמרן נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפילו להתרפות כהדא חד בר נש רחם איתתא ואיסתכן שאלון לר' אלעזר דתיעבר קומוי או ישמע קולה ולא יטות ואמר לון ימות ולא כן איכא דאמרי אשת איש הות איכא דאמרי פנויה הות אבל נתן עיניו בה והיא כאשת איש א"ר חנינא זאת אומרת שאין מתרפאין בשפיכות דמים דתנן באהלות פ"ז האשה המקשה לילד מחתכין הוולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ודחי רב חסדא שניא היא התם דלא נודע מי הורג את מי: האי פדעתא סכנה ומחללין עליה את השבת פי' פצע כדמתרגמי' פצע פידעא. פי' גרדא דיבלא גרידוס שגוררת מעשב שנקרא חצב בלשון רבנן. ניקרא מקיקולתא חתיכה של רעי מן האשפה. פי' עינבתא מורסא שצומחת בבשר בני אדם כמו ענבה והיא שחורה סכנה. סימטא פרונקא דאשתא היא פי' ניפחא ארמומיה שלוחה של חמות היא כלומר חמות גדולה באה אחריה. פי' סקוטלי המכה שמכה בעת שאותו אצבעו בגודלו ומכה המכה

מסורת הש"ס

א) שבת קט., ב) [נ"ל אלעזר], ג) שם קיא. [ברכות יח:], ד) יומא פד., ה) [שם], ו) [ע"ש היטב ובפרש"י דשם], ז) [ע"ש], ח) [ברכות יט. וש"נ], ט) [ועי' תוס' חולין נט: ד"ה נתור].

◆

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן תָּמוֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכֹחַ וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל הַסְּרָנִים וְעַל כָּל הָעָם אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ רַבִּים מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו: שופטים טז ל

◆

גליון הש"ס

גמ' ורמא ליה יעקב מינאה. עיין מגילה דף כג ע"ל תוספות ד"ה אמר ולע"ק:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' (אמר רב שמן בר אבא וכו' את השבת) תא"מ ונ"ב ס"א א"ר שמן בר אבא א"ר יוחנן מכה של חלל אינה צריכה אומד והאי אישתא צמירתא נמי כמכה של חלל דמיא כן גורס האלפסי בפרק שמונה שרצים ועיין פירושו בדברי הר"ן בשם הרמב"ן: (ב) שם לאסוקי גרדא דיבלא. נ"ב עיין בערוך: (ג) רש"י ד"ה מאי בינייהו וכו' את השבת הס"ד ואח"כ מ"ה גב הרגל וגב היד מחללין עליהן את השבת אע"פ: (ד) ד"ה ניקרא מקילקלתא. נ"ב וכן הוא בב"ק דף כא:

◆

לעזי רש"י

מלווי"ד [מלוויי"ד].	קדחת.
דינציב"ש [יינציבי"ש].	חניכיים.
מישג"א [מושג"א].	סֶעֶרֶת הפה (מחלה).
פושוי"ר.	מעדר.
קרישו"ן.	שחלים.
מלנ"ט [בר"ן מלנ"ט].	דלקת שקדים מוגלתית.
רוד"א.	פיגם (צמח).
אפי"א.	כרפס.
קלו"ג.	נפיחות.

◆

מוסף רש"י

גב היד וגב הרגל. שמכתו קשה ומסוכן (שבת קט.). **לא יגמע בהן את החומץ.** לרפואה, דכל רפואה בשבת גזור בה רבנן משום שחיקת סממנין שהיא אב מלאכה טוחן (ביצה יח:). **חש בצפדינא.** חולי השינים והחניכים ומתחיל בפה וגומר בבני מעים ומסוכן הוא (יומא פד.). **חמשא ומעלי שבתא.** יום ה' בשבת וערב שבת (שם). **חילול השם.** שהיא סבורה שעבר על שבועתו (שם). **דגלי לה מעיקרא.** מההיא שעתא גלי לה, לא נשבעתי לך כי כך אמרתי (שם). **מאי סימניה.** של אותו חולי, רמי מידי בי ככי. כשנותן כלום בשיניו, ומייתי דמא מבי דרי. זו הדם בשורת שיניו (שם). **ממאי הוי.** על ידי מה בא החולי הזה (שם). **ומחמימי חמימי.** האוכל פת חמה יותר מדי (שם. ושם: חמימי חמימי דחיטי). **ומשיורי.** שעבר עליו הלילה (שם). **כסא דהרסנא.** דגים מטוגנים עם הקמח בשמן שלהן (שם). **משחא דאווזא בגדפא דאווזא.** שומן מוח עצם קטן שבראש כנף העוף שקורין כנ"ל (שם). **אמרא חדתא.** על מר חדש שקורין פוסו"ל (שם). **ודביק ביה דדרי.** הדבק בשורת השינים (שם. ושם: בבבי דדרי).

א) גי' רבינו בירושלמי נראה שהוא כגי' הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הסכנה ופי' דרב סבר דלא הוי כמכה של חלל ועי' נדה דף נה ע"א. ב) לפנינו בירושלמי הגירסא ליקטין לו עוקץ עקרב בשבת ועי"ש פי' בפ"מ. ג) אולי צ"ל נותנין עליה רמץ ובירושלמי לפנינו איתא ויתנון עליה חמץ בפסח ולכן גי' רבינו נראה עיקר ודו"ק.